

a my dvaja. Počas celého pochodu, kde sa len stretly otrady kňaza Witgensteina a grófa Boscha, boli sme nerozlúční a prežili spolu mnoho príjemných hodín.

Erivanci, ktorí nepatrili k predvoju, túžili po boji ničmenej ako my. Dlhé, zunované prechody cez stepy v horúčosti 40-stupňovej, boli vždy tie samé a jednotvárne, a túžba po nových dojmoch zra-
stala každým dňom viac a viac. Potyk s vrahom mohol iba dostaviť inšie dojmy.

„Čo nového?“ obrátil sa k nám náš hostiteľ.

„A hľa, čo, páni moji,“ odvetil som ja; „vy si myslíte, že zajtra súčasťníte sa v boji a budete biť Tekincov? Či nie tak?“

„My nemyslíme, ale sme o tom úplne presvedčení,“ ohnivo riekol Grigoriev.

„Nuž na taký prípad postarám sa vás o inom presvedčiť. Bol som práve u štábu, kde mne pod pečatou tajomstva vyjavili, že plán pohybu na Geok-Tepe je zmenený: my tu prenocujeme a jutrom v šesť hodín pôjde sám predvoj na Geok-Tepe, hlavná sila však zostane s vozotajstvom v Kara-Gane oddychovať a až potom spojí sa s predvojom a spolu s ním pohne sa ďalej na Aschabad i Giarus. I tak, páni, zakiaľ sa my budeme biť s Tekincami, vy budete tu spať — a možno iba vo sne vidieť šumné Tekinčanky.“

„To nemôže byť! To sú nesmysly!“ bolo počuť našich Erivancov.

„Začo som kúpil, zato predávam,“ odpovedal som ja; „avšak ja vám len to sdelil, čo počul som od N., ktorý je, jako viete, zasvätený do všetkých tajností štábu.“

Moje tvrdenia presvedčily dla zdania všetkých. Grigoriev úplne uveril mojim slovám. Tento obyčajne skromný a tichý mladík zrazu sa premenil: on bystro vyskočil zo svojho miesta, jeho dobré holo-
lubie oči metaly iskry, zabľýskly sa; tvár zarumenila sa; vrchná perna, sotva slabo pokrytá prvým páperím, zatriasla sa a on počal vraveť rýchlym tempom, skoro v zadychčaní:

„Nie, to nemôže byť! Erivanci nikdy nezostávali s vozotaj-
stvom . . . jich miesto na čele predvoja! Nech tam nechajú koho sa jim páci, ale nie nás . . . my sme nikdy nestrážili baranov a vozy — náš pluk k tomu neprivyknul. A či snáď sme len nato prišli sem, aby sme sa pražili v tejto prekľatej púšti, pili slanú a horkú vodu, jiesť všakové hnusoby a zdochýnať úpalom! Nám o takom nehovorili. Velkokňaz poslal sem náš bataillon preto, že sa vyznačil nad všetkých za tureckej vojny. V Čikisliare slúbil nám Lazarev, že nás pošle v predvoj, a teraz chcú nás ustanoviť za stráž vašich baranov, medzitým čo vy budete biť sa . . . Nie, my sa s tým neuspokojíme, na takých netrafiť!“

„Prikážu ostať, a ty chceš nechceš zostať, zato máme veliteľ-
stvo,“ riekol niekto.

Grigoriev zostal bez seba.

„Teda zostaňte, čert ber vás; ale ja za nič na svete nezosta-
nem. Zaraz idem ku Lamakinovi a poprosím ho, aby mňa na čas presadil k jednomu z troch bataillonov, naznačených za predvoj.“

Dvere sa kvapne otvorily a dnu vbehla devuška, zmoknutá až do poslednej nitky. Jej slamený klobúk zožlknul a svesil partu smutno nadol. Jasnej barvy šatočky ztemnely, z vrkočov kvapkala voda, pekné botinky byly rozmočené a zablatené.

Otec hromžil. Milka odpovedala prostodušným lichotením, a keď to nepomáhalo, hodila sa otcovi na hrdlo.

„Ideš preč, ideš preč,“ bránil sa tento komickou horlivosťou, „samá voda, jako vodná panna, brr!“ a utieral z brady vlhkosť a z kabáta kvapky dažďové, ktoré ta prešly následkom objímania.

„Nič nestojí ten váš kalendár, apa, i Ďuro je hlupák! Oba prorokovali peknú chvíľu.“

„A ty si pochábel! Hop! čo to, čujem náš voz, i brána vŕzga! Jankov inštruktor dochádza! Skry sa, ty mokrá slepica!“

„Obrazenie, apa! Ale ti odpúšťam! Teda inštruktor, toho musím vidieť.“

„Ale, Milka, v takých šatách!“ Sotva toto preriekla dobrá matka, už bola Milka von z izby a očakávala na preddomí, čo za človeka sostúpi z jích staromódneho kočiara.

Vystúpil Jaroš Sokol, kandidát professúry. Študoval na dvoch nemeckých universitách, a, jako známo, už jedna postačí, aby nášho šuhaja, rezkého a sviežeho, obrátila na vážnu hranatosť. Slovák má voskovú vlastnosť, rád prijíma vtľaky cudzých foriem. Jaroš bol už na našom gymnasiu tichým, pilným a do seba zarytým knižožrútom, jako ho menovali jeho ľahší páni kamaráti. Z Nemecka priniesol dlhý kaput, s ním niečo zdĺženú tvár, nemotorné pohyby a tú mladú vážnosť, ktorá tak protiví sa slavianskemu bytu. Študoval obširne, hlboko — jeho filologia bola mu svetom — a tak pri návrate do málo klassickej domoviny svojej očakával pri všetkej svojej skromnosti, že mu filologické katedry prídu až na hranice v ústrety. Katedry vystaly, a nechcejúc zavádzať u otca súkenníka, prijal inštruktorské miesto u pána Žulu, majetného obchodníka a statkára.

Jaroša prijali veľmi vľúdne až na Milku, ktorá vidiac jeho bladú, niečo vychudlú tvár, dlhý nemecký kaput po päty, bielu šatku na hrdle, shrbenú postavu, dala sa do hlasitého smiechu a bežala hore úzkymi schodami do svojej chyžky.

„Jaké to motovidlo vynašiel ten apa!“ myslela Milka, rýchlo sa prezliekajúc v svojej izbe. „Ale predsa má pekné, svieže perny. Snád je veľmi múdry. Veď uvidíme.“

Prvé dni, ktoré prežil Jaroš v Žulovskom dome, byly dost trápne. Nehotovosť, nedokonalosť našich pomerov bije veľmi živo do očí človeku, dlhší čas bavivšiemu sa za hranicou. Nadto slobodný duch mladého učenca nerád znášal tlak podriadeného postavenia. V tajnosti považoval každého úda rodiny za svojho pána a tak spolu i za prirodzeného nepriateľa. Najviac však protivila sa mu Milka, pravý to opak tých sentimentálnych farárskych dcér Nemecka, ktoré ku káve požívajú Beethovenove sonaty a večer plačú nad osudom Ofelie. Jedna z nich trochu jakoby uviazla bola v mysli Jarošovej. Jej bladiaté perny vedely tak umne rozberať

Iphigeniu v Tauride a spievať cituplne „Und flieh' mit mir und sei mein Weib.“ Pár hodín presedel s ňou v zahradnej búde nad knihou . . . nezapomenuteľné chvíle — prašnatou cestou hrčaly vozy a ozýval sa brutálny krik hrubých nemeckých vozkov To nehatilo blúznenie mladých ľudí po krajoch vysokej poesie. Na šťastie zostali oba pri poesii. Každý tak lacno neobíde. Ale s týmto slovenským šalúnom nedalo sa o Goethovi hovoriť, a predsa musel uznať mladý učenec, že v peknej hlávke devy je mnoho bujarého vtípu, mnoho nápadov. V Milke len tak vrel život. Včasne ráno ozýval sa jasný spevný hlások z hornej chyžky a miešal sa do spevu vtáctva, pejúceho v stromoch zahrady. Jaroš sa zobudil, oprel hlavu na ruku a počúval tie čisté, jaré tóny. Neboly ony tak tiahle, splývajúce druh s druhom, jako onej nemeckej romance, ale páchly silou a čerstvotou. Jakýsi nový cit zbudil sa mu v útrobe, i počal sa lepšie cítiť. Oblickol sa rýchlo a vyšiel do zahrady. Letné ráno osvežovalo jeho dušu. Kvety na vkusných hriadkach skvelý sa perlami rannej rosy. Prešiel kvetnú zahradu a ponoril sa v húšťavu. Bohatá príroda dýchala čerstvým životom.

Na zpiatočnej ceste stretol Milku. Mala v rukách kupku a malé hrabličky.

„Pomôžte mi, pane kandidát,“ zavolala na Jaroša, ktorý sa začervenal a chcel jej rýchlo vyhnúť. Neočakávane oslovený ale zdvihol klobúk a stál v nedorozumení.

„Tam potok, tu krhlica — veď to jasné!“

Kandidát nechcel rozumieť. Stiahol obočie, zamrmľal niekoľko nesrozumiteľných slov a bežal nahrbený smerom k domu. Dlhé šosy kabáta lietaly z boka na bok jako krídla netopierove. Milka ho sprevádzala zvonným smiechom. Mala z jeho komického úteku srdečnú radosť. Šokol zato cítil v sebe horkosť nevidanú. Dlhو chodil po svojej izbe, päsťe vo vačkoch, a robil úkladné plány pomsty. Jeho postava počala sa nevdojak rovnať, i ten jeho krok nebol už tak nemecký, klátivý.

„Jaké to nehodné nakladanie s človekom! Ach, veď som len inštruktorom,“ doložil horko a máchnul rukou, „za peniaze, za jej peniaze najatým! Vidím, vidím tu prázdnu pýchu fify! Avšak počkaj!“ A potom sadol k stolíku a čítal pilno „Antigonu.“ Jeho pomsta pozostávala v tom, že za celý týdeň neukázal sa v zahrade, pri stole mlčal, a len časom hodil zlobný pohľad na jasnú, otvorenú tvár svojej nepriateľky. Pravda že pohľad rýchly, lebo sa obyčajne stretol s jej veľkými, významnými očami, plnými jakejsi škodoradosti a nevysloviteľnej veselosti.

Janko Žula našiel v Sokolovi prísneho učiteľa, a zmenil sa k svojmu prospechu pod jeho umnou rukou. Starý pán sám rád počúval plynnú reč Jarošovu, aj pani prestala pliesť punčochy, oprela naňho zvedave oči, keď niečo rozprával. Pravda, stávalo sa to iba v neprítomnosti Milky.

Nad riečkou, tečúcou cez zahradu, vypínal sa malý úhladný mostík. Cez operadlo naklonená, hľadela za pekného rána Milka do vody, na hru drobných rybôk. Tie sa rojily vo veľkom množstve

kol otrusín, ktoré jim hádzala. Niektorá šibla na bok a ukázala biele bruško, jakoby iskra bola zkrsla vo vode.

„Pane Sokol,“ ozval sa z domu hlas Žulov. Blízka besiedka zaševalila sa a z nej vybehol Jaroš, ponáhľajúc sa za hlasom domového pána. Milka vbehla do besiedky. Na stole našla papier, popísaný — veršami. Srdce jej zaplesalo v nádeji na žart . . . sotva ale stačila prečítať pár riadkov, keď tu už dorazil Jaroš, celkom bládý a rozjarený.

„Ach, ach, veľactený pán kandidát básni,“ prehovorila smiešnovážnym tónom; ale veľa pretiera. Samé počiatky:

Z ducha temnej noci ku svitanu!

Oj, to je čosi ťažké; celkom jako z kathedry. Zas iný počiatok:

Keď prchnu prvých citov ladné kvety . . .

A nato haky baky, kružok, kríž a litera *K*. Ej, ej, snáď Kornelia, Karolina, Kleopatra, Kunikunda! Najskôr Kunikunda — to pravé nemecké meno, úžasne romantické, hu!“

„Slečno!“ polo prosebne, polo hnevno pretrhol ju nešťastný filolog. Jemu bolo tesno, bóľno. Vyzeral tak neohrabane, dreveno, k polutovaniu. Ale Milka pokračovala neuprosne v čítaní:

Na твоjich перна́х сві́єжі пел је ви́шне.

To už je, trochu ľahšie. Višne sú i v našom sprostom kraji, chudobnom na Kunikundy. Závidím tým višňovým pernám! Tie sa asi pyšne stiahnú pri takej nežnej chvále! Načo ste i to pretreli? Vy ste ukrutný samokritik! Ja zachovám tento pekný, nemilosrdno pretretý veršík pre vďačné potomstvo, naučím sa ho nazapamäť.“ I počala rýchlo po sebe:

„Na твоjich перна́х сві́єжі пел је ви́шне,
Na твоjich перна́х —“

Kandidát zamrmlal čosi nesrozumiteľného, otvoril oči široko, červeňal sa a nevedel, čo má počať s rukami a nohami: zavádzaly mu. Bol strašne zmorený. Jeho čierne oko svietilo hnevom a jakýmsi strachom. Sama Milka začala sa nedobre cítiť.

„Vy sa hneváte, pane Sokol,“ temnejším hlasom prehovorila Milka a oddala mu koncept. „Máte príčinu. Dobré, to bol posledný žart, ktorý som si dovolila.“ A tu preskočila zas do svojej komiky: „Od tejto poetickéj chvíle budem s vami hovoriť s tvárou prísneho profesora. Dobré ráno, vysokoučený pane! Odpustite mi ešte tentokrát! Nikdy viac!“ A s tým sa obrátila filologovi chrbtom a tichým krokom odišla. Stúpajúc ale na verandu domu, urobila rukou rozpuštilý posunok a zavolala:

„Na твоjich перна́х сві́єжі пел је ви́шне!“

Kandidát filologie sadol na lavičku besiedky, jeho prse dmuly sa búrne, jakoby bol pol míle galopom bežal. Kúsál si do perny, že skoro krvácala. Hnev, opravdový hnev búril v jeho hrudi, premiešaný hanbou a bóľom. Jak smiešnym bol, jak malým a hlúpym, on učenec a hlboký badateľ klassických vied, pred touto prstapašnou dedinčiankou! Čo chce, čo búri šuhaja, ktorý jej vyhýba!

Čo jej urobil, aby ho prenasledovala svojími detinskými šialenosťami! Či svedčí sa na odrastlé dievča, takým spôsobom zachádzať s cudzím človekom? Veru nie! Ona sa nepekne drží! „Čobych sa mal hanbiť pred devou, zabúdajúcou svoj stav a nežnosť, ktorá má byť hlavnou vlastnosťou jej pohlavia! Moja povinnosť je, sdeliť takéto scény rodičom. Áno, tak urobím. Ale bola krásna, šelma, keď tak smiešno-vážne deklamovala tie moje blúzniny! Moje kassirované slová v tak zvonných ústach! Čože to má za oči, jako hviezdy, hlboké, jasné, elektrické. A tá perna, naozaj višňový pel. Avšak nemôžem ďalej snášať tyranstvo rozpustnice. Alebo mi pomôžu jej rodičia, alebo sa rozlúčim s týmto divým domom, kde sa tak groteskno mieša filištinská jednoduchosť s originálnym šalunstvom!“ Jaroš hľadel nemo pred seba. Upokojil sa trochu a chladnejšia rozvaha zvíťazila. „Žalovať, ja žalovať na dievča! A preto žalovať, že mňa bije! Ej, to by bolo predsa moc! Radšej ujdem. Áno, ujdem z tohoto domu.“ A zas sa zamyslel. „Nuž ale či to nevychádza na jedno, utekať pred ňou alebo na ňu žalovať? V každom prípade som ja slabúch, a čo je najsmutnejšie — smiešny hlupák!“

Nevedel si rady. Chovanie dievčata páliho ho na duši, obrážalo jeho pýchu. Uzavrel, že sa obrní prísnosťou, veľkými myšlienkami o ženskej dôstojnosti, a pri najbližšej príležitosti povie Milke takú kázeň, jakú nepočula nikdy. Už popredku videl, jako sa červenie, jako klopi oči (až potom bude kázať smelo, až ho tie oči nebudú mýliť), videl, jako zničená morálkou a vysokou etickou pravdou, zalká deva a hojné slzy zablisnú sa na tých hodbabných dlhých mihalniciach (že má Milka „hodbabné mihalnice,“ uspel pozorovať), tak pomstí seba a spolu vyplní vychovateľskú povinnosť, nielen na rozpustilom Jankovi, ale i na jeho peknej sestre! „Čo to bolo? Že vraj peknej! Veď som sotva pozrel do jej tvári, pre tie špatné, špatné oči.“

II.

Kázeň bola hotová; dispozícia súmerná, dôvody pádne, pathos veľkolepé — miestami až dramatické. Chybela príležitosť, a túto nevedel hľadať náš hranatý kandidát. Konečne osmelil sa raz po obede, pristúpil nesmelo k Milke a trasúcim sa hlasom riekol:

„Rád by som s vami prehovoril pár slov.“

„Nech sa páči — trebárs celú reč.“

„Ale tu — nemožno — lebo — rád bych sám —“

„Ah, teda chcete odo mňa rendezvous, kalavný bohatieru,“ rozosmiala sa Milka. „Vy jazdíte galopom! Ó, trebárs štyri! Ráčte rozkazať, jakého kalibru má byť, mám všakové na sklade: hádam pri mesiačku pod lipami, či v čiernej noci na záhumní, či pri bleskoch a hromoch divej búrky neďaleko hučiaceho vodopádu, alebo v hodine duchov na cintoríne — hu! Alebo chcete po povraznom rebríku hore k môjmu oblôčku? Nedôverujem vášmu lazičstvu!“

„Zas si spáchal hlúposť, Jaroslave,“ pomyslel si náš Jaroš a skonfundoval sa dokonále. Milka pokračovala:

„Ale, jako vy môžete na romantické dobrodružstvá myslieť s takým nákrčníkom!“ A v tom chytila jeden koniec bielej mašle a potiahla ho, až sa mašlička rozpadla, „a s vestou krivo zapätou. Hore vám gombička zbýva a dole chýbä! Taký nahrbený! Nože sa vystrite! Hlavu hore!“

Jaroslav poslúchol nevdojak a narovnal sa. „Hej, jako mizne z vás ten Nemec! A teraz ruku voľno — veď vám visí jako drevená! Načo to časté prestupovanie z nohy na nohu! Bože môj! veď nie ste olovený vták.“ Milka dokonale muštrovala mladého kandidáta. Konečne doložila:

„Nuž teda o šiestej večerom v zahradnej búdke — som tam každodenne k najdeniu bez všetkých romantických ťažkostí. Netreba vám ani povrazných rebríkov, ani dýky! Do videnia, pane kandidát!“ Milka usmiala sa naňho tak srdečne, dobrodušne, že i on jakosi okrial.

Šiel do svojej izby a stal si pred zrkadlo. Počal kritisovať sa a prišiel k tomu, že veru prostopašné dievča má v istom ohľade pravdu. Počal si viazať čierny šlips na hrdlo, prinesený ešte z Nemcka. Prechádzal sa izbou rovno, pružným krokom. Dlhý kabát mu zavádzal, vysoký, tvrdý líniec košeľe ho tlačil.

„Ale, veď som *ja dostal lekcii*,“ rozosmial sa konečne srdito a chytil sa do študiumu. O chvíľu prišiel Janko, lekcia sa počala. Dnes mu bol ten chlapec zvláštne milým. Jeho vlásky boli tak hebké, tak gaštanové, jako vlásky jeho sestry. Ruka profesora nežno dotkýňala sa kučeravej hlavy živého chlapca.

O šiestej večer našiel Jaroš Milku v besiedke; šla pilno, skoro zimničným chvatom.

„Tu ste!“ zavolala veselým zvonným hlasom. „Jestli máte jakú tajnosť, teda von s ňou, lebo čo chvíľa príjde otec s mojím snúbencom a potom bude, po rendezvous-i!“

Teraz bol Jaroslav dokonale pripravený a odhodlaný k svojej mravokárnej reči. Avšak slová „s *mojím snúbencom*“ skonfundovaly ho zase. On bol prichystaný na všetky jej žarty, posmechy, kritiky a šialenosti, všetko to nebolo by ho vynieslo z kolaje, ale na „*môjho snúbenca*“ nebol prichystaný.

„Nuž?“ pýtalo sa dievča, nakloniac hlávku až k stolu, uprelo svoje významné veľké oči na kandidáta.

„Nič zvláštneho, milostivá slečno, nič zvláštneho! Som obrazený, vlastne cítim sa byť — vlastne —“

„Naopak, môj milý filosof! Ja som hľadala vašu spoločnosť. V tejto dedinskej púšti milé nám je slovo umného človeka! Volala vás na pomoc pri polievaní kvetov, starala sa o vás, aby z Nemca stal sa človek — a vy ste sa choval nemotorne, odstrkave, urážlive! Ja som oceniť vedela vaše plody, ba len úryvky vašich básnických výlevoŧ — a vy, nevďačníku, bežíte predou mnou jako pred nákazou!“

„Prečo som ale ja jediným predmetom vašich žartov a posmechov? Nedávno, keď tu bola veľká, hlučná spoločnosť, chovaly ste sa tak odmerane a vážne proti samému Karlovi Sochorovskému,

tak silno vám dvoriacemu? Na tom nebolo nič smiešneho — to seriosný človek. Ja jediný zasluším byť predmetom posmechu?“

Slová tieto povedal Jaroslav elegickým tónom. Hlas jeho bol opravdový, plný citu a bólu. Hnevu v tom hlase nebolo. Divno, kdeže zmiznul?

„A vy sa staviate na jeden stupeň s Karlom Sochorovským?“ preriekla deva prísny hlasom a položila belunkú malú rúčku nad obočie, jako sa hladieva do diaľky, keď slnko svieti. Mierny stín ruky padal na jej živú, ihrivú tvár a na tie oči, ktoré zhlbly tieňom.

„Rozumel som, či nerozumel som túto otázku?“ podumal Jaroslav a asnaď prvýraz pozrel smelo do očí Milkiných, nato sklonil hlavu a počal paličkou hrabať sa v bielunkom piesku.

„Ah!“ pohodilo dievča, fúknuc do náprstníka, „kreslíte do piesku K?“

„Nekreslím nič. Som smutný a urazený.“

Milka nedočila posledné slová. Hovoril jich Jaroš tichým, hlbokým hlasom.

„Jakéže máte plány pre život?“ zpýtala sa odrazu vážnym tónom. „Čítala som v románoch, že ľudia vášho veku a vašich talentov (pri tomto slove sadol lahunký úsmev na utešené perny devy, ale zmizol jako blesk) majú obširne, dokonale vypracované obrazy svojej budúcnosti.“

Tak ešte nehovorila Milka s ním. Jej hlas nemal toho ironického, ostrého tónu.

„Moja budúcnosť jednoduchá! Takú ste nečítaly v románoch. Keď budem mať šťastie veľké a najdem protektora, budem učiť v najbližších desiatich rokoch prvoklasníkov deklinovať latinské slová. Bez šťastia a protektora budem snáď až do smrti predmetom posmechov — tu lebo tam — všetko jedno!“

„A takto ste nikdá nemysleli na slávu, na vehlas, na vďačnosť národa, na boj za ideu, jako to vaši mladí páni myslieť zvyknú, počím nie sú ešte v teplom kúte pri kúsku chleba?“

„Ach, boly i také časy!“ pohodil živo a vrelo Jaroš, zpriamril sa na lavici a hodil smelo hlavou; „dúhovito, jarko svietil pred očima život a jeho budúce zvraty boly iba staniciami na behu triumfálnom. Nebolo stínov a tmy, a jestli časom i prešlo šero cez jasné pole túžob a nádejí, stalo sa to len, aby tá jasná, ohnivá sláva-tým markantnejšie sa vynímala. Čarovný kráľ delil nás študentov-mladíkov od obyčajného sveta, od nízkych ľudí a jich nízkych pochopov! My sme rástli len v čistom rojčení za veľkosť, za krásu, za dobro! Veľká úloha nás čakala. Avšak čím mohutnejšie sa ona vážila pred nami, tým väčšiu silu cítili sme v žilách, tým hrdinskejšiu energiu v dušiach. Nebolo v spoločnosti našej zradcu, nebolo sebca! A koľko jich predsa vyrástlo! A čo stalo sa z nás, verne zostavších v službe myšlienky? Či nestali sme sa zradcami tej krásy, toho dobra nevdojak, mimovoľne? Mrzutú tvár robí na nás svet, my škaredíme sa naň navzájom. Plápoly zhasly, ohne vytuchly!“

„Ktoby vám veril!“ riekla s ľahkým vzdychom Milka; „veď ešte teraz blčí ten posvätný plápol vo vašich očiach, veď prúdi sa ešte ten oheň vašimi slovami! A to vás práve vyzdvihuje z radu našich ľudí, napriek dlhým šosom a nemotorným poklonám.“

Jaroslava nezmýľili posledné narážky. Bol v prúde.

„A medzi rojčením za veci vyššie, veľké, do myšlienkového dramatu činov budúcich zaznela časom elegia osobného šťastia. Kto môže byť šťastným? Či ten, ktorý žije povrchné, bez cieľa, bez určenia?! Také šťastie rovná sa drepeniu skaly. My ale máme v dušiach a srdciach svojich jemné orgány, ktorými pociťujeme šťastie; my sme spôsobilí k vysokým pôžitkom, k slasťam kolosálnym, práve tak, ako i osten bólu najcitelnejšie, najžravejšie cítime. Blesk oka, vanutie vonného dychu, krása hôrneho kraja, hĺbokosť zimného, bezslunného neba, vlnenie sa citov v hrudi ženskej, silu náruživosti a energie mužskej, všetko, všetko pochopíť, jakoby znovu precítiť sme v stave! Ach, a to všetko, všetko zbladlo. I veľkosť, i činy, i . . . šťastie.“

Milka otvorila oči v zadivení. Jako rozhovoril sa tento jedno-slabičný človek. Ona ani nešípala, jak mnoho samorostlých myšlienok skrýva sa v hlave skromného inštruktora. Divné city začaly jej hrať okolo srdca. Jej posavadné chovanie predstavilo sa jej v podivnom svetle. Veď ona dosiaľ sama nevedela, s kým sa zahráva.

Slnko sklonilo sa už za husté stromovité zahrady a stíny košatých gaštanov liezly už po stene domu na strechu. Zahlaholil silný mužský hlas.

„To sú oni,“ riekla Milka a vyšla z besiedky. O chvíľu prišiel jej otec s kapitánom od pechoty, rukou v ruke. Bol to vysoký, mohutný muž, asi štyridsaťročný. Milka podala mu veselo ruku, on ju potriasol bez ceremonie, po priateľsky.

„Pán kandidát Jaroslav Sokol,“ predstavoval Žula svojho inštruktora. „Kapitán Vysocký,“ doplnil predstavenie sám hosť, ukloňiac sa ľahko a salutujúce povrchné.

„Snúbenec!“ pomyslel si Jaroš a bežný pohľad hodil na Milku a vojaka.

„Čo tak riedko chodíš, ty pyšný Eduarde?“ riekla Milka, dôverne pristúpiať ku kapitánovi.

Ten vyhovoril sa na službu. Prišla i pani Žulová, kapitán bežal jej v ústrety. Počal sa živý rozhovor o rodinných veciach, o známych a pokrevných. Jaroš necítil sa byť na mieste; vzdialil sa.

„Čo to máš za filozofa?“ opýtal sa Vysocký domového pána, keď už bol Jaroš odišiel; „tomu hľadí svetový bôľ z očí.“

Spoločnosť sa sobrala, kapitán podal Milke rameno, Žula si viedol svoju paniu, Jaroslav hľadel potajmo zo svojho obloka na statný párik. Milka opierala sa tak dôverne na rameno Vysockého a štebotala s ním dôležito a ohnivo.

„Zwanziger,“ zamrmľal zlostne Jaroslav a hodil sa na divan. Jeho oči boli upreté na poval. Tam boli namaľované guirlandy zo zimzelenu, vinúce sa okolo žltej rovnej žrdi.

Za chvíľu ozval sa jasný hlas Milkin. Nieкто sprevádzal ju na piano. Zimzelen počal sa krútiť okolo žltej žrdi, jasno-modré zvonky húpaly sa vždy rýchlejšie a rýchlejšie. Jaroslav zavrel oči. Keď jich otvoril, panovala v izbe tma. Chlad večera tisol sa otvoreným oblokom a ovieval jeho horúce čelo. Bolo naozaj horúce.

III.

Prešlo niekoľko dní, nudno, jednotvárno. Sokol sotva vychádzal z izby, nechodil ani do stolovej, ale dal si nosiť jedlo k sebe.

Sokratesovo heslo: „poznaj seba samého,“ nosil na srdci, a trebárs nepoznal sa celkom, predsa častejšie hútal o sebe. Málo kto myslí sám o sebe prísne, keď len nie z marnivosti. *Na seba* myslieť a *o sebe rozmyšľať* je dvoje. Čím viac rozmyšľal Jaroslav o sebe, tým si bol nejasnejší — tým menej rozumel tomu lebo onomu citu, žiaľu a túžbe.

Celý svet počal kaboniť sa pred okom jeho duše. Hľadal obľahčenie vo vede, vhlbil sa do poesií starých a rozjaril sa na chvíľky. Keď ho prekvapila novo odkrytá krása v básni Homerovej, stal zo stolca, zavrel knihu a zahľadel sa oblokom do zahrady, ktorej úzadie porostlé bolo divými gaštanami a lipami. Nad vrcholcami hustolistých stromov pnuly sa ďaleké vrchy. Lahunké, páperné obláčky letely nebom, na jich aetherické úzadie maľovala obrazovitosť jeho jasné, plastické postavy gréckej poesie.

Lahko je zostať samotným. Uťahni sa do seba a obmedz sa na svoju chýženku — pár dní sa po tebe dozvedieť budú, a zase pár dní, i prestanú sa dozvedieť — staneš sa skoro nepotrebným a tvoja neprítomnosť prirodzenou. Čo chce mať platnosť u ľudí, musí jim byť na očiach.

Andrej Žula s paňou tiež skoro prestali klásť otázky Jarošovi, prečo sa jich stráni. Také otázky môžu byť i pre tázaného obťažné. Starý pán síce časom zaklopal na jeho dvere, posadil sa k nemu na diván a pohovoril si s ním. Bol to dobrý, umný človek, ktorému tiekol život tak, jako si to len sám žiadal. Jeho pani bola ženskou starej dobrej školy, robila luxus iba v bielizni a duchnách, zavárala celé leto ovocie, sušila huby, slivky, sbierala perie zo samých bielych husí. Čelade držala mnoho, nerada sadala na železnicu „pre slabosť nervov,“ ačkoľvek pri ničom inom necítila, že má „nervy.“ Bola pobožná a akurátna a milovala svoju Milku nadovšetko.

„Tys' môj holúbok krásny,“ hovorievala k nej hlasom mäkkým a slzy jej hraly v očiach; „ty mi neuletíš, neuletíš! Boh mňa požehnal, on pomiloval hriešnu a dal mi všetko, po čom túži duša. Polož si hlávku na môj klín! Tak!“ Milka počala sa netrpelivo ševeliť. „Nuž, choď len, choď, dieťa moje. Tam pred oblokom zostañ — ja časom pozrem za tebou.“

„Aha! už ten náš siseľ vyliczol z diery,“ zavolala veselo Milka, keď videla oblokom kandidáta rýchlym krokom kráčať cez kvetnú záhradu medzi stromovie.

„Tys' ho musela obrazit; inej príčiny nemá tak ťahovať sa.“

„Naopak! My sme sa celkom smierili pri poslednom rozhovore; ba pomysli, mamička, počal ti tak plynne, smelo rozprávať o svojich túžbach a žiaľoch, že som sa skoro poplakala!“

„Alebo si ho vysmiala, jako ujca kapitána, keď počal o svojich vojanských činoch rozprávať.“

„Nie, nie, to je druhý človek. Kandidát je samá pravda, on tuším neriekol by lživé slovo za svet. Ale ujko rád zohýba, keď príjde reč na hrdinstvá. Jako mu mám veriť, keď v novinách stálo o samom utekaní! Tón zaslúžil posmech. Sokolovi som len riekla, že je kapitán môj snúbenec! Trochu sa zadivil, ale konečne uveril. Mamička, ale sú to smiešni tí učené ľudia!“

„Smiešno, ba hriešno je tak ľhať, Milka! Tým si obrazila jeho, brata môjho urobila smiešnym pred cudzím človekom a seba si tiež nepostavila do krásneho svetla.“

„Napadlo mi to len tak! Veď sa dá všetko napraviť. Pri najbližšej príležitosti poviem, že je kapitán môj pradedo, snáď i tomu uverí tá nemecká filozofia! Škoda tých šuhajov, čo sa tak veľmi učia!“ —

Pri najbližšej príležitosti spomenula pani Žulová pred Sokolom kapitána. Ani nespozorovala, že sa mu oči zajasaly, keď dozvedel sa, že je to vlastný ujec Milkin. Potom sa zarmútil a presedel celý večer nemo. Mrzelo ho, že musí junnú, pružnú postavu Milky spojiť s — nepravdou. Prijdúc do svojej chýžky, zavrel za sebou dvere, zaprel obloky a počal pružno, veselo chodiť izbou. Hvízdal si veselú pieseň (filosof a hvíздаť!!), deklamoval nahlas, ba počal v takte jambov poskakovať! Na stene visel obraz v paruke, dajaký dedo domáceho pána. Oči podobizne boli živé a hladely na človeka priamo, trebárs hľadel z bokov lebo rovno. Jaroš hodil na ňu okom a začervenal sa! Jako by sa bol zahanbil, keby ho naozajstné živé ľudské oči boli videly pri takomto nefilosofickom hopkaní! Na posteli ležal nový oblek. Už pred niekoľkými dňami priniesol ho krajčír z mesta, ale až teraz napadlo Jarošovi obliecť ho. Obliekol. Sotva poznal sa v ľahkom svetlom letnom obleku. Celé telo mu jakosi zlahčelo, jakoby ho bol niekto nafúkol vodíkom, len leteť a leteť vzduchom jako balon. Svet sa mu zaligotal v farbe skvostnej za hrady, osvetlenej žarkým slnkom.

Pred večerom cítil potrebu prechádzky. Zadnými dverami zahrady švihol do dediny. Sediaci ho úctive pozdravovali. V poli stála utešená vysoká raž. Úzky chodník vinul sa pomedzím. Ta sa obrátil. Kvitnúce klásky vypínaly sa mu miestami nad hlavu. Medzi štíhlymi stebkami červenal sa kúkol, belasela charpa. Po niektorom stebale vinul sa divý slačik s modrými zvonkami. „Podťe žat!“ kričala prepelička. Lastovičky lietaly vysoko, jako čierne body na belasom úzadí, znak stálej vraj pohody. Jaroslav cítil sa jako v báji, podivné myšlienky mal: keby bol tak malý jako obyvatelia Liliputu, jakou prahorou bola by preňho táto raž! Veselá, jasná, žltá hora bez konca a kraja.

Z fantasie vytrhol ho chlapčenský krik. A známy krik. Bol to Janko, bežiaci mu oproti.

„Milka tiež ide,“ vyzradil Janko.

Skutočne zazrel náš kandidát belasú stuhu klobúčka, vľajúcu ražou. Nato výnorila sa Milka z ražných kláskov a stála zadiveno pred Jaroslavom. Krátke šatôčky nestačili zakryť malé nôžky, tvár i hrdlo len tak svietilo zdravou farbou, rýchlym chodom zvýšenou.

„Kto z nás sa obráti?“ prihovorela sa k nemu milo. „Vyhnuť nemožno bez škody.“

„Dľa ľúbosti, slečno; avšak vy máte viac práva odo mňa žiadať zpiatočnú cestu, lebo vy ste urazily väčší kus tejto ražovej úžiny.“

Jaroslav sa obrátil a bol tomu rád, lebo mohol takto odvrátiť tvár, do ktorej sa mocne tísila krev. Tie malé milé nôžky ho skondovaly. Nikdy som za zlé nemal žiadnej ženskej, keď si zakladala niečo na nôžke. Zaslúži taká nežná paprčka horúcich bariev Puškina.

Janko bežal popredku. Jaroslavovi bolo ťažko kráčať pred devuškou. Vždy obával sa, že ohýbané klasy ťahajú slečnu do tváre. Zastal, vtisol sa do obilia a chcel ju pustiť po predku. I Milka zastala a uprela naňho pohľad.

Milkina svieža tvár, celá ladná postava krásno vynímala sa na úzadí steblovej húštiny. Jej veľké, významné oči plály jako letný deň. K západu kloniace sa slnko maľovalo jasné pruhy po tých nežných rozpálených lícach. Nevýslovná slasť vlietla razom do srdca mladého muža. Šotva mohol utlumiť v sebe výkrik radosti a šťastia. Celá jeho učenosť, všetky filosofické systémy tavily sa, jako ľahký sňažok pred slnkom. Všetky bladolíce dcéry pastorov uletely jako prišerné šemy z mysle šuhaja. Tak jako ticho beží pred hlukom, jako tieň pred svetlom, jako sen pred skutočným životom.

Veľká šedá kobyľka rozpiala krýdelká, šibla dlhými zadnými nôžkami a sadla na bielu zásterku Milkinu. Chlapec ťuchotal ražou, klásky nad jeho hlavou potriasaly sa. Už sa hodne ďaleko potriasaly. Mladí ľudia stáli tak hodnú chvíľku. Dobré že neboli Nemci, bola by sa ztrhla sentimentálna scéna.

Milka pozrela strmo na Jaroslava a pružným krokom pošla napred. Za ňou šiel nemo on, pokrútil časom hlavou, shybol sa a trhal charpy. Pred dedinou oddal Milke kytku charp.

„To vraj nemecké kvietko, asnáď u vás budí milé upomienky. A či zase pokračovať budete v pústovnickom živote? Nesľúbili ste mi predčítovať? Čo vás tak zastrašilo?“

„Prísnosť života! Počiatkom školského roku mám ísť za supplemta na R-ské gymnasium; treba príprava.“

„A vy ste nám ani nesdelili túto radostnú zprávu? Avšak do Nemecka ste už písali?“ Pýtala sa dusným hlasom a pozrela zkúmať na šuhaja.

„Písal,“ odpovedal tento nevinne. Stál totiž v dopisovaní s kruhom študentov, s ktorými chodieval do „kneipy“.

Milka zamlkla. Nemo šli až k domu. „Višňové perny,“ šepla tíško.

Sotva prišla deva do svojej chyže, vyrútily sa jej slzy z očí. Kytku s charpami hodila na posteľ, sadla k obloku a položila hlávku na šijací stolík. Izbuškou šumelo ťažké dýchanie. Milka pocítila prvýkrát v živote smútok a žravý bôľ. Nezvyknutá k takýmto citom, dala sa jim premôcť celkovite.

„A čo vlastne plačem,“ preriekla nahlas a zasmiala sa nervosným smiechom. Šla pred zrkadlo. „Naozaj slzy, opravdové slzy!“ Vyňala ručníček a utrela si oči. Nevedela, čo sa s ňou stalo. Dupla nôžkou, hodila bujnou hlávkou a rozosmiala sa znova. Nebol to ale ten rozpustilý, životom a veselím kypiaci smiech. Smiech so slzami! Ty vyvierat môžeš len z hlbín nežnej ženskej duše, keď ona sobiera sa na krýdelká k nepoznanému letu. Keď mizne sen detinstva, jako rosa z hebkej trávy, keď povstávajú v mladých útrobach roje horúcich citov a boľná túžba ztriasa srdcom po prvý raz. Tá jará, zdravá príroda, ten mier života nerád ustupuje búrke. Ale búra je mocná, neuprosná. Mier bojuje s úsmevom, so smiechom núteným a hlasným, ale túžba porosí ho dažďom srdca — slzami, mier odletí a nepokoj rozprestre panstvo v útrobach mladej bytnosti.

IV.

„A teraz sa ani pred tebou nehanbím, starý pane v bielej paruke,“ riekol nahlas Jaroslav, stanúc si pred živookú podobizňu, visiacu nad jeho posteľou, „ja milujem tvoju pravnučku, neskonale, večne! Či sa nestiahnu hnevom tie tvoje husté obrvy a z očí nezablíska ti strela horlenia! Hnevaj sa, jako sa ti páči! Ja milujem i teba, nepoznane síce, ale synovsky. Zdáš sa mi byť známym. Tuším sa radosť zrkadlí z tej vráskavej tváre! Vezď, deduško, vedz ty jediný, ja milujem tvoje dieťa! Pokyň hlavou, zdvihni tú prsteňo-bohatú ruku; tú druhú s palicou nechaj na pokoji!“

V izbe bolo dušno mladému srdcu! Ono chcelo ta von v šíry svet, v bohatú prírodu! Tu volali k čaju.

Jako má pozrieť na devu, ktorá dnes zajasala sa pred ním v čarovnom kráži ženského ideálu?

So strachom vstúpil Jaroslav v rodinný kruh.

Pili čaj pred domom v zahrade. Bol tam i Vysocký! Celkom ináč zjavil sa teraz vojak očiam Jaroslavovým. On usiloval sa sblížiť sa mu, trpelivo počúval jeho rozprávky o koňoch, polovke a prísvedčal, že terajší systém pensiový je tvrdý a nespravodlivý. Uznal všetky jeho prednosti; uveril jeho činom, odpustil mu „zwanzigerstvo“ a všetky ztratené bitky, bol hotový uveriť mu, že vlastne on vydobyl Kars a Plevno, a vôbec uznať ho za summu všetkých vojanských cností, len preto, že mal zásluhu byť skutočným ujcom Milky.

Táto bola tichá a málomluvná. Nalievala čaj, núkala cukrom. Jaroslav bál sa na ňu pozrieť. „Keď na ňu čo len blusknem, musím zarevať jako tur,“ myslel a usmieval sa.

Priniesli lampy, jíchž svetlo krásne vynúvalo sa na betúniach, obrúbených resedou.

Jaroslav bol veselý, shovorčivý, dvoril domovej panej, ba zapálil si cigaretu, čo už dávno nestalo sa.

Všetci sa divili ružovej vôli tichého človeka, len Milka nedivila sa. *Supplenstvo — a K!* Keby len aspoň vedela, čo po ňom nasleduje. Či to ozaj daká Kunikunda z pieskového Brandenburgu.

Nočné motýľky obletovaly mliečne gule lúč, a dotknúc sa rozpáleného skla, padaly na biely obrus.

Kapitán sa pobral. Od Jaroslava sa srdečne odobral, invitujúc ho k sebe do mesta. Predviedli mu koňa, on vyšvihol sa na chrbát vranka, a o chvíľu letel hradsťou k mestu.

„Apuško, pán kandidát nás za nedlho opustí,“ prehovorila Milka, „dnes mi to riekol na prechádzke.“

Jaroslav sa zapýril. Nesmelo a skromno sdělil starému pánovi svoj plán. Ten sa srdečne tešil!

„A tak sa vám predseda dostane Janko pod ruku, pane nádejný professor! Páska nášho priateľstva za to nepraskne! Mnoho šťastia! Tak treba. Vaša cesta vedie mimo takého sadlého mlieka, jako som ja! Len napred!“

Starí pobrali sa domov. Lampy odniesli, nastalo príjemné šero. Milka oprela sa o zábradlie zahrady a hľadela na motýľa sosáka, ktorý svojim dlhým cicadlom mlsil mäd z kalicha betúnie, vznášajúc sa šedými krídlami v povetrí. Kvet sa triasol jakoby strachom pred nočným zlodejom; trepot motýľových krídel bolo počut, jako brnenie vrtielky, prudko roztočenej.

Jaroslav bol dnes smelý. On pristúpil bližej, sám seba obdivujúc pre ľahkosť a zručnosť. Ruky mu nezavadzaly, nohy neboly nepotrebné.

Cez blízky oblok hľadela pani Žulová do zahrady. Ona nerada premeškala chvíľu, v ktorej mohla vidieť svoju dcéru, i tak často odbehujúcu za radostnými zábavami bujne mladosti.

„Nenie ti chladno?“ pýtala sa dcéry.

Nie, mamička, veľmi príjemno.“ Avšak sotva to riekla, už letel pestrý shawl z obloka — a padol neďaleko nôh Milkiných. Jaroslav skočil jako mladý kocúrik po koristi a oddal ju Milke. Jaký vítaný to titul sblíženia.

„Ďakujem vám, že ste ma osvobodila od nepríjemného objasňovania s otcom,“ hovoril Jaroslav nesmele, klopiac oči a len chvíľkami pokuknúc na dievča, ktoré zavinulo svoje holé, biele ramienka do hebkého shawlu, nie pre chlad, ale len preto, že shawl bol tu. „Som farbavý a nerád chápem sa iniciatívy!“

Milka hľadela úporne do hustej resedy:

„I pri tak radostných objasneniach.“

„Bál som sa nemilej výčitky. Chlapec sotva naučil sa učiť, privykol k učiteľovi — a už má prísť zas do iných rúk. A tak váhal som celých štrnásť dní. Vám sveril som sa. Je to ľahšie. Pred vami ťažko skrývať niečo. A tak ste preborily ľad; možno že k môjmu šťastiu! Ono je tak blízke —“

„Kto vás mohol držať — cesta voľná, svobodná! Vy ste si pánom svojho osudu, keď zapáči sa vám odletíte, kto riadi vaše krídla? Cesta voľná, svobodná.“

„Svobodná!“ opätoval.

„Svet široký,“ doložila hlasom niečo zvlneným, nezvonným, rovno, jakoby z prs vystupujúcim.

Nastala prestávka. Milka opierala sa vždy v tej samej posituře o zábradlie. Shawl mala stiahnutý až po briadku. Časom sa ztriasala jakoby jej mrázik bežal telom.

A naozaj vialo od nej mrazom. Šuhajova veselost nad rýchlo rozvitou láskou mizla jako to denné svetlo. Rozvaha počala brať vrch nad citom. Až teraz napadlo mu, že k šťastiu v láske, čo jak hlbokaj, iskrennej a ideálnej, nenie dost jednostranné cítenie. Posavád ale vie iba podobizňa deduška nad postelou, čo sa v ňom zrazu zmenilo. V rýchlom vzraste nového mohutného citu zabudol mladý filosof na najvážnejšiu podmienku, oprávniť mohúcu plesanie a radostné poryvy preplneného, bohatého srdca. I mizla dobrá vôľa, mizla veselá myseľ... ruky počaly mu byť nepohodlné a s nohami sotva vedel čo počať. Starý, nereformovaný kandidát ožil v ňom napriek pekného rúcha.

„Svet široký,“ tupým hlasom opakoval slová Milkine, „nudný a smutný. Svet je studený a odporný.“

„Či aj vtedy, keď nám jasá v duši ideál, keď nám kynie v ňom krása! Keď ružové nádeje zkrsnú, keď blíži sa skoré splnenie dlho prechovávaných túžob?“

„Vtedy, myslím že nie.“

„Nuž prijmite moje blahoželanie k tomuto zábavnému, veselému a príjemnému svetu.“

Srdce zatriaslo sa v šuhajovi. On priblížil sa o pol kroka k Miluške.

„Vy prajete mi, od srdca prajete dosiahnutie toho ideálu, tej krásy, vy želáte mi vyplnenie nádejí, ktoré som sotva opovážil sa chovať. Nádeje tie len jako hviezdy na nebi blažily dušu moju, ale nevolaly na ramená moje, roztvorte sa — nás možno dosiahnuť.“

Šuhajov hlas prijal na seba neobyčajnú mäkkosť a melodiosnu krásotu — rovno jakobys' počúval zvuk ďalekých zvonov.

Milica kúsila si bielym zúbkom do perny, ktorá sa zabarvila rosičkou krve. Horká je tuším tá kvapôčka čistej devičej krve! „Jako zmenil sa,“ blislo deve hlávkou, „jako skrášnel pri myšlienke na svoju lúbošť.“

„Nemám príčiny vám zle priať,“ pokračovala nahlas. „Vaša duša je čistá, mäkká, blahorodná. Vy zaslúžite blaženost v úplnej miere. Vaša veda — vaše výhlady... nič, nič vám nestojí v ceste — a tá je hladká, pohodlná a — nedlhá. Nie každý má takú pred sebou; sú ľudia, ktorých blaho naozaj tak ďaleko dlie jako tie hviezdy — a možno, že i nad nimi. Vy potrebujete len rukou siahnuť,“ s tým siahla cez zábradlie a odtrhla plnú betúniu, „i kvet vo vašich rukách.“

Sladký mráz bežal celým telom šuhaja. On priblížil sa tesno k deve, tak že pri nevolnom pohybe dotýkol sa mäkký shawl jeho pleca. Ona sa potichu, nespozorovane uhlá.

„Rád bych veriť, a nemôžem, nemôžem! Ujistite ma ešte raz, opätujte, slečno, tie slová zlatej potechy, nevýslovného šťastia. Som nezručný, neohebný; reč moja neposlúcha šumenie citov! Som neznošný, príkry a zamosúrený, ale vďačným viem byť, slečinka, vďačným do hrobu — za hrob. Ujistite ma ešte raz, utvrdte ma vo viere, v tej sladkej viere, ktorá je tak veľká, dobrá, že nemá miesta v tomto úzkom srdci. Neunesiem tarchu tohoto šťastia! Ono prichádza tak razom, tak neočakávane, tak nezaslúžene. Jako veriť?“

Tolko ohňa deva nečakala nikdy pod dlhým kandidátskym kaputom. Každý plamienok páliť jej dušu.

„Prečo by ste neverili? Jaké príčiny máte k pochybnosti? Miesto vaše je zabezpečené — a o ostatné malá starosť. (Jaroslav vzdychol ťažko, jeho zadivil ten suchý tón.) Snáď nemáte príčiny k pochybnosti? To konečne vy lepšie znaf musíte, nežli ja.“

„Nemusím pochybovať?“ pýtal sa mladý muž rozjatrene; jeho líca blčaly; tepna sluchov bila, jakoby sa dobýjala von.

„Pochybovanie obráza najmä verné túžiace srdce ženské. Vy snáď ani z ďaleka nešípate, jako sa to srdce v tichosti sužuje, jako trepotá obavami a túžbami (hlas devy bol citlivý, opravdový). Jedna pochybnosť môže raniť ho smrteľne. Dôvera, otvorená dôvera je vlastnosťou čistých, vyššie bijúcich srdc. Treba sa žertvovať cele, treba veriť. Otvorené, vrele oddanie sa čistým citom svedčí mužovi a bohatierovi duchovnému! Jaké šťastie zkvitá potom pre ženskú — jaké šťastie!

„Bože môj, Bože môj!“ zalkal Jaroslav skoro prihlasne, hlava sa mu krúžila, srdce bilo hlasne o boky. I schytil ruku devy — shawl jej spadol z jedného pleca, schytil celé beloskvúce rameno a vtlačil naň horúci bozk.

Milka sa trhla, jakoby perny šuhaja byly žhavým železom. Odtrhla sa prudko s prenikavým, krátkym výkrikom.

„Tak ďaleko neide moja sympatia s tou vašou nebeskou láskou, pane kandidát, či pardon — pane supplemt! Moje detinské, otvorené chovanie posmelilo vás k tomuto kúsku, alebo premenili ste miesto vo vašej fantasii?“ Plná betúnia vypadla z ruky devy, ona ju pristúpila nôžkou.

„Milka,“ ozval sa oblokom matkin hlas, „už čas do izby. Čujem lipy, vetrík fúka.“

A naozaj, čerstvým vetrom rozšumely sa košaté koruny stromov. Na nebi zjavily sa, jakoby pričarované, oblaky tmavošedé, dážďové. Milka šla pružným krokom hore trými schôdkami, vedúcimi do siene. Shawl neuspela zdvihnúť na ľavé rameno. Pri dverach ohliadla sa. Jaroslav stál u zábradlia nepohnute, jakoby bol jeho jedným stĺpom. Dvojkrýdlové dvere začevdžaly za devuškou. Už na schodách, vedúcich k jej vonnej izbuške, cítila slabosť,

pravou rukou chytala sa zábradlia. Spozorovala načervenasť fliačok na ramene.

Starena, bývalá kojná, čakala ju v izbe.

„Choď spať, Kata,“ riekla rýchlo, „nepotrebujem nič.“ Kata pozrela zvedave na tvár veliteľky.

„Ale si mi bládé, holubiatko moje. Očká vpadlé — ah, tuším plakal môj sladký život! Čože ti chýbí? Budeš lipové thé?“

„Nechcem,“ zavolala silno, panovito Milka a dupla nôžkou. To si ešte nikdy nedovolila proti Kate. Mala ju rada jako mlsné deti starú mamku, mávajúcu plné kapsy cukrovínek.

Sotva vyšla Kata, kľakla Milka k odostlatej belunkej postielke a o chvíľku znelo izbou krčovité ťažké stenanie. Suchý, bezslzný plač, nárek bez slov, kto nepocítil muky tvoje, nepozná tú najhlbšiu hĺbku duševného bólu. Veľké, svobodné srdce cíti viac bólu, než soschnuté v nízkosti. Preto hlupákovi ešte nikdy srdce bólom nepuklo, a mnoho krásnych silných duchov podlahlo veľkej spôsobnosti cítenia.

Milkin cholerický ráz neznal jemných príchodov z jedného citu. Prevraty v jej duši boli otryvisté, náhle, energické. Jako lúč slnková do hĺbín čistej studnice, tak padla v jej srdce ohnivá láska a osvietila ho, rozbúrila a rozpálila až do najhlbších hĺbín. Oblak hodil sa pred jasávajú tvár slnka, i ztemnela kryštálová studnica. V srdci devinom tma a zúfanie.

Jaroslav stál dlho u zábradlia. Oblaky hustly a černely, zmáhajúci sa vetor vzal jich na svoje perute. Zďaleka zplály časom blesky.

Mladý muž bol zničený. Pád zo slnkovej výšiny blaha do temnej prepasti zahanbenia, opovrhnutia a hanby bol tak ramenitý, kvapný, že ohromil jeho dušu, ohlušil hlavu. Vnútornosť jeho nebola schopná pocítiť bôľ, tak jako vojak, ženúci sa útokom, necíti guľu, ktorá práve prerazila jeho hrud'. Až teplé rymutie krve a rastúca mdloba upozorní ho na ťažkú ranu. Bolasti nastanú neskôr.

Keď zpaňätal sa, bolo prvým jeho cítením hnev. Celá jeho bytnosť zatriasla sa týmto jedným mohutným citom.

„Koketka,“ zašeptaly krčovite sovrené perny. Jeho mužskosť zkúsila práve smrteľné obrazenie. Videl sa byť myškou v ostrých pazúrkoch lichotivej, perfidnej mačky, bezvládnou hračkou vyrátanej jastrivosti. Celé jej chovanie zdalo sa mu byť jasným, všetko záhadné rozlúšteným. Cítil teraz celú nízkosť úlohy a postavenia svojho vtedy, keď sa jej ešte líbilo žartovať a bláznivé kúsky tropiť s mužom, majúcim oprávnené nároky na vážne zachádzanie. Čo neopovážil sa žiaden priateľ ani vrah, závistník ani citel, dovolilo si beztrestne zmazlené dievča. Avšak prečin jej korunovaný bol až dnes, až keď napadlo jej zahrať sa so svätými citami ľudského srdca. Jako stať sa mohlo, že popredku neprezrel leš, klam a vypočítavosť! Jaká zaslepenosť vyžaduje sa, hľadať hĺbku v melkej barine! „Bože, Bože!“ zalkal Jaroslav úpenlivo a strhol klobúk z horúcej hlavy. Ťažké veľké krupaje dažďa bily mu na hlavu a horúce čelo. Blislo. V blesku uzrel na zemi betúniu, na ktorú šliapla

malunká nôžka Milkina, ale ktorá pritom všetkom mala celé rebrá. Oj, nôžka, malá sŕnia nôžka!

Vzal betúniu. Nie zo slabosti, nie! Chcel ju rozšliapať svojou nohou — tak jako spomienku na devu. Zabudol. Betúnia zostala mu v ruke.

Isté bolo len jedno: zajtraší deň bude posledný, čo pod touto strechou prežije. Dlhو blúdil pod gaštanami, bárs dážd šuchotal v hustých korunách; po pňoch lialy sa potôčky na pieskový chodník. Blesky osvecovaly na okamženia okolie. Prechody z jarkého svetla do uhlistej tmy dobre účinkovali na rozladenú dušu filologa. Búrka pretiahla sa po ďalekých horách. Jaroš bol už celý premoknutý, zuby mu sekaly od chladna. Sobral sa domov. Idúc cez mostík rieky, nevdojak šibol okom po oblôčku Milkinom. Bolo osvetlené. Na čipkastom čalúne bola silhueta — tuším malej vonnej hlávky s rozpustenými vrkočami.

V.

Huk mora v búri je hnevny; srdité vlny metajú sa o nábrežné skaly a sypia zlostne. Hodinou po búrke prestane hnevny hukot, no celé more je rozjatrené, pohnuté a vibriruje náruživé. Príčinou i zlostného hukotu, i pobúrkového pohnutia je — vetor, púhy ľahký vozduch! Jak ťažké požaduje obeť!

Tma obkľúčovala Jaroslava, ktorý sa vo svojej izbe hodil na divan a ležal jako mŕtvy. Ruky mal skrižované na prsiach a jedine ťažké nepravideľné dýchanie svedčilo o živote. Časom zriedkavo osvetľovala sa chyžka poslednými bleskami zomierajúcej búrky.

Hnev prechádzal — no pohnutie trvalo. Celá duša mladého muža vibrirovala a zatriasala sa vo svojich najtajnejších hlbínach. Privykly ku skromnej zdržanlivosti, ku zapieraníu samého seba, prvý raz siahol po životnej slasti, i hodený bol nazpät do riše, na bráne ktorej stojí napísané: „odriekni sa a trp.“ Na pernáč páľilo ho ešte dotknutie sa devinho ramienka a sladko-trápny pal sdelil sa celej jeho bytnosti — len rozum nesdielal mlunný ten prúd a volal: odriekni sa a trp!

Hnev prechádzal. V čom je ona vlastne vinná? Či ho kedy posmelila čo len ľahkým posunkom k tak smelému počínaníu? Dlhо o tom premýšľal a nemohol najst nič podobného. Ani len pohľadom, ani kynutím hlávky, ani jediným mžikom hodbabnej mihalnice nedala podnet; ani len zdanlivé posmelenie nebolo možno pozorovať. Jej prívetivosť rozdelená bola rovnakou mierou na všetkých, ktorí ju okružali — ona sa smiala zvonným chutným smiechom nad kapitánom, ujcом Vysockým, nad farbavým sluhom Ďurom i farbavým kandidátom. Ona vedela zachytiť sa na slabosti iných, spravila z nich čiperné karrikatúry, žartovala, nezlostne, dobrosrdečne, sama ale bola neprístupná, ohradená krážom čistého dievčieho taktu. Ona mohla byť smelá, až ku krajnosti smelá — no na samej samučičkej hranici dovoleného a ženského zostala stáť pevno, určito,

nepohnute. Nikdy jej malá, uzunká nôžka neprekročila túto hranicu! Jak dobročinný bol jej vplyv naňho! On počal vpravovať sa do skutočného života, bez nehož nestoja nič veterné zámky theorie. „Jedným pohľadom do knihy a dvoma do života,“ privolávala mu tak dojemne. Jeho nemeckou výchovou a vedou pokrivená príroda počala sa vystierať a narovnávať pod očima obdarenej, umnej devušky. To všetko požadovalo by vďačnosť. A čo vykonal on? Pri prvom priamom objavení jej súcitu, keď počala prvý raz vraveť subjektívne, keď ukázala celú dobrotu svojho srdca, vrhol sa k nej ako zver! Shawl padol s okrúhleho pliecka, a on uchvátil ruku, uchvátil ramienko drzo, silno; on hriešnou pernou dotknul sa tela devy, toho čistého, nežného, bieleho tela. Či sa tak stretajú vysoko naladené duše? Či nemá muž ducha iného spôsobu, dať voľný priechod citom svojim prekypujúcim? Možno, že nerozumel slovám umného dievčata; možno avšak, že ony boli prvými kľčkami rodiacej sa náklonnosti. On s útleho citu, neprišlého ešte k povedomiu, sotrel ten pel, ten jemný prášok motýľového krýdelka. Tak rýchlo nedobývajú sa také srdcia, také bilo v nádrach Milky. Neobrazil on hmotárstvom, zverstvom svojím devu, ktorú miloval — ktorú miluje? Či to dôstojné slavianskeho človeka, aby zle a nezručne nápodobnil to západnícke vyzdvihovanie tela do nezdravých romantických bleskotov, ktoré zatrblicu sa minútno a — hynú! Styk duší, vliatie sa dvoch duchovných svetov v jedno koryto, má ísť iným žlebom.

Čím jasnejšie spomínal si, čo stalo sa, tým jasnejšou maľovala sa mu postava devy, tým väčmi soslňovala v srdci jeho láska. No so zrazom ľúbosti otvárala sa širšie a širšie bezodná prepašť medzi ním a devou. Prepašť šírila sa v rýchлом postupe — ešte videl belunký jej odev viať vetrom, ešte rumenilo sa jej líce — líce sa tratilo — šata sa zmenšovala — mihla a prázdnota Už brieždilo sa, keď padol Jaroš do mŕtvého sna.

Andrej Žula úprimne lutoval kvapné, nečakané rozhodnutie sa Sokolovo. Jeho pani utrela si slzu a potriasla srdečno rukou kandidáta. —

„A ja tohoto desertéra koňmo vyprevadím,“ pretrhol citnú scénu lúčenia kapitán Vysocký, „aby sa dajako nevrátil.“ Nemohol vystáť sentimentálne tváre — a najmä ženské slzy. „Jaký je bludý tento filosof!“ pokračoval ďalej. „Iste banuje za tvojími šunkovými fľačkami, sestro! Tak delikátne nenajde v celej Europe, ani len v jeho zvelebovanom Rusku!“

Nik si nepovšimnul reči kapitána. Ďurko zodvihol Jaroslavov kufor a vychádzal z izby. „Dnes nebude pršať,“ prorokoval, celý červený od farchy.

„Iste zmokneme,“ zabručal kapitán.

„Čo len má ten mladý pán v tom kufre, jestli nie olovo, teda iste pár skál z kapustného suda.“

„Knihy, knihy, ty blázonko,“ dudlal kapitán pod fúz; „či nevieš, že je múdrosť ťažšia nežli olovo?“

Brána vrzla, staromódny koč hýbal sa von z dvora. Kapitán dal koňovi ostrohy, že sa pružne, koketne spínal a tancoval po dlažbe dvora. Na širokých poduškách koča sedel sám Jaroslav Sokol. Ťažoba zahľadla mu na prse. Sám, nepoznaný, cudzí, z trepotným, bojazlivým srdcom vtiahol pred nedávnym do tohoto domu: sám, nepoznaný, ba zaznaný, s ohlušeným citom ťahá dnes von. A predsa tu necháva to najvyššie, najdrahšie, necháva bez slova žiaľu, bez hlasitého náreku. Ani len rozlučný pohľad, stisnutie ruky nenie mu dopriano. „Kde Milka?“ pýtal sa pán Andrej, keď mu Jaroš podával ruku. Jaroš sa vďačne pozrel na staríka, nádej v ňom zkrsla, že snáď ju uvidí ešte raz, nádej i strach. On bál sa jej; nemal príčiny: Milky nebolo v dome.

Kone uhánaly, veselo potriasajúce hrivami. Vysocký držal sa v rovnej čiare s kočiárom a jednotajne rozprával. Jaroslav sa zlobil na „zwanzigera,“ lebo pri takých osudne smutných, rozorvaných pocitoch ťažko počúva sa prázdna reč. Srdce mladého muža svíjalo sa; ono páliho ho v prsiach! Každým krokom, ktorým vzdaloval sa od Žulovského domu, rástol v ňom bôľ rozlúčenia. Už myslel, že zavolá na Ďura, aby obrátil — ach, aspoň postál — —

„Zprepadená šimla,“ zakričal kapitán, „zadnou nohou kosí tá devla — postoj, Ďuro! Nevidíš, že si zastúpila opratu?“ —

*

Do domu Žulovského vtiahla tupá tichosť. Andrej chodil po izbe s rukami na chrbte složenými, fajčil tuho a mykal hlavou, čo len vtedy robil, keď bol rozčulený. To sa málo kedy stávalo. Chybala tomuto jednoduchému človeku unná tvár mladého kandidáta. Jeho pani žalovala sa na migrenu a utiahla sa do ložnice.

Za hodinu po odchode dvoch mužov vrátila sa Milka so starou Katou domov z návštevy nezdravého domkára.

„Apuško, Závorovi pomôhol môj liek, už zjedol s chuťou zaprávané, čo mu Kata doniesla.“

„Prečo si teda tak plakala u jeho posteľe, holubička moja?“ pýtala sa Kata, „myslela som, že ti srdiečko pukne.“

„Ona si niekedy i od radosti zaľnúká,“ pohodil mäkko otec a zašňupal si z peknej zlatej tabaterky. Milka pozrela na otca s výrazom nedorozumenia. Jej tvár bola bladá, oči svietily tichým hlbokým žalom.